

פרשת לך לך

גירות

[א]

לפני מ"ת

ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו
ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען: (בראשית יב, ה)

וכתב רש"י שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים, ושרה מגיירת הנשים, ומעלה עליהם
הכתוב כאלו עשאוהו. משמע מדבריו שאפילו קודם מ"ת יש מושג של גירות.

ראיה מתמר

(סוטה י, א) ותשב בפתח עינים (בראשית לח, יד), א"ר אלכסנדר מלמד שהלכה וישבה לה בפתחו של
אברהם אבינו מקום שכל עינים צופות לראותו, ר' חנין א"ר מקום הוא ששמו עינים וכן הוא אומר (יהושע
טו) תפוח והעינים. ר' שמואל בר נחמני אמר שנתנה עינים לדבריה, כשתבעה אמר לה שמא נכרית את,
אמרה ליה גירות אני.

וכתב הגר"ז (שם) שמפורש כאן שהיה דין גירות אף קודם מתן תורה. וכן הביא ההיא דע"ז (לו, ב)
דאמרינן התם זנות בבית דינו של שם גזרו, דכתיב ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף, אלא דאורייתא עכו"ם
הבא על בת ישראל, (פירוש דגזירת בי"ד של שם דכתיב באורייתא דוקא עכו"ם על בת ישראל) ומש"ה
כתוב הוציאוה ותשרף משום דהוי עכו"ם הבא על בת ישראל, אבל ישראל על עכו"ם לא, הרי מבואר
דתמר היתה בת ישראל ומש"ה דנה, דגזירת שם היתה דוקא על בת ישראל, א"כ ע"כ ששייך גירות קודם
מ"ת.

גר לקרבן פסח מדרבנן

עוד כתב הגר"ז דכן מבואר להדיא בקרא גבי פסח מצרים דכתיב (שמות יב, מה - מח) תושב ושכיר לא
יאכל בו וכי יגור אתך גר ועשה פסח לה, וע"כ גר ממש קאמר, וא"כ היה גירות קודם מתן תורה. וכן
מבואר ביבמות (ק, ב) דלאברהם קא מזהר רחמנא לא תנסב נכרית ושפחה דלא ליזול זרעך בתרה ע"ש,
הרי מבואר להדיא שהיה שייך כבר אצל אברהם נכרית ושפחה, וע"כ דנאמר כבר אז גירות. וכן מבואר
מהא דאיתא (סוטה יב, ב) עה"פ ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור, שירדה לרחוץ מגלולי אביה, ופרש"י
לטבול שם לשם גירות, וא"כ מוכח כנ"ל דשייך גירות קודם מתן תורה.

מחלוקת רמב"ן וחכמי צרפתים

אבל לכאורה נחלקו בזה הראשונים האם היה להאבות דין ישראל קודם מ"ת, ואם לא היה להם דין ישראל
ע"כ שלא שייך גירות. דהנה עה"פ (ויקרא כד, י) ויצא בן אשה ישראלית, פרשו חז"ל שיצא להתגייר,
ועי' בפ"י הרמב"ן שהביא בשם הצרפתים כי טעם הגרות מפני שהיה קודם מתן תורה, והיה משפטו לילך
אחר הזכר ממה שאמרו (יבמות עח, ב) באומות הלך אחר הזכר, וכאשר נולד זה לא מלו אותו כי מצרי
היה בדינו, אבל כשגדל נתגייר לדעתו ונמול. הרמב"ן חולק כי מעת שבא אברהם בביתת היו ישראל
ובגוים לא יתחשבו, וכמו שאמר בעשו (קידושין יח, א) ודילמא ישראל מומר שאני.

מי היה הגר הראשון

עוד יש להוכיח מדברי התוס' (חגיגה ג, א), שהגמ' דנה על הא דכתיב (תהלים מ"ז) נדיבי עמים נאספו עם
אלהי אברהם, אלהי אברהם ולא אלהי יצחק ויעקב, אלא אלהי אברהם שהיה תחילה לגרים, וכתבו
בתוספות משום שנצטווה על המילה טפי מכל אותם שלפניו. הרי לן להדיא ששייך גירות לפני מ"ת,
ואברהם אבינו ע"ה עצמו היה הגר הראשון.

אבל מדברי הרמב"ם (עבודה זרה א, ג) יש שרצו לדייק שס"ל שאברהם אבינו לא גייר את האנשים אלא לימד אותם לידע את ה'.

וז"ל, כיון שהכיר וידע התחיל להשיב תשובות על בני אור כשדים ולערוך דין עמהם, ולומר שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בה, ושיבר הצלמים והתחיל להודיע לעם שאין ראוי לעבוד אלא לאלוה העולם, ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים וכו'. כיון שגבר עליהם בראיותיו בקש המלך להורגו ונעשה לו נס ויצא לחרן. והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העולם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם ולו ראוי לעבוד, והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה עד שהגיע לארץ כנען, והוא קורא שנאמר ויקרא שם בשם ה' אל עולם, וכיון שהיו העם מתקבצין אליו ושואלין לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם, ושתל בלבם העיקר הגדול הזה וחבר בו ספרים וכו'. משמע ש"אנשי ביתו" לא היו "גרים" אלא אלו שלמד להם שאין ראוי לעבוד ע"ז וכו'.

[ב]

קבלת מצוות

האם קבלת מצוות מעכב בגירות

האחרונים דנו האם קבלת מצוות מעכב בגירות, מקור הספק הוא סוגיית הגמ' (בכורות ל, ב) עובד כוכבים שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד, אין מקבלין אותו, ר' יוסי בר' יהודה אומר אפילו דקדוק אחד מדברי סופרים. ויש לחקור האם זה דין בקבלת הגר, שאם אינו מוכן לקבל עליו כל התורה כולה אין מקבלין אותו, או דילמא שזה תנאי בעצם חלות הגירות שאם אינו מקבל עליו כל התורה אין הגירות חל כלל.

גר שלא היה מוכן לקבל עליו תורה שבע"פ

יש שרצו להוכיח מרש"י (לא, א) שהגמ' מביא שם מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי אמר לו כמה תורות יש לכם אמר לו שתים תורה שבכתב ותורה שבעל פה, אמר לו שבכתב אני מאמינך ושבעל פה איני מאמינך, גיירני על מנת שתלמדני תורה שבכתב, גער בו והוציאו בנזיפה. בא לפני הלל גייריה, יומא קמא אמר ליה א"ב ג"ד, למחר אפיך ליה, אמר ליה והא אתמול לא אמרת לי הכי, אמר לו לאו עלי דידי קא סמכת דעל פה נמי סמוך עלי. ופרש"י שה"ט דגייריה משום שסמך על חכמתו שסופו שירגילנו לקבל עליו. דלא דמיא הא לחוץ מדבר אחד, שלא היה כופר בתורה שבעל פה, אלא שלא היה מאמין שהיא מפי הגבורה, והלל הובטח שאחר שילמדנו יסמוך עליו. ואם איתא שקבלת כל התורה מעכב בגירות מה בכך שסמך על חכמתו שבסוף יקבל הכל, אבל הגירות לא חלה, אלא ע"כ שאין זה מעכב בגירות אלא דין בב"ד שלא יקבלנו.

[דרך אגב מדברי רש"י אלה השיג האגר"מ (יו"ד ג, קו) על המהרש"א, שעל העובדא (שבת שם) דגיירני ע"מ שתשימני כה"ג, הק' המרש"א מהא דאין מקבלין גרים משום שלחן מלכים, ולא עדיף זה שגייר עצמו משום כהונה שילבש בגדי כבוד, ותי' שלא דוקא גייריה מיד, אלא דגייריה אחרי שידע דגר אסור בכהונה, והק' באגר"מ א"כ גם בעובדא שלא האמין בתושבע"פ אפשר לפרש שלא גייריה מיד, א"כ מה הק' רש"י, אלא ע"כ שגייריה ממש א"כ ה"ה בע"מ שאהיה כה"ג.]

ג"ת לחכמים שמקבל הכל חוץ מנבילה

ובשו"ת בית יצחק (יו"ד סי' ק) רצה להוכיח שקבלת כל המצוות מעכב בגירות משיטת חכמים (ע"ז סד, ב) שג"ת הוא זה שקיבל עליו כל התורה כולה חוץ מאכילת נבילה, ואם איתא שאין זה מעכב בגירות למה אינו גר גמור הרי קיבל עליו כל התורה, אלא ע"כ שהואיל ועדיין אוכל נבילות אינו גר.

אבל בשו"ת אחיעזר (ג, כו, ה) כתב עליו שאין זה ראיה כלל, דאפילו אם נימא דקיים כל התורה ומל ג"כ, אבל הא לא טבל דאין הטבילה ממצוות התורה שהישראל מחויב בה, וממילא דלא הוי גר, דקי"ל מל ולא טבל כאילו לא מל. ר"ל דשם לא היה גרות להיות יהודי כלל, ואין כוונתו אלא להיות גר תושב, הראיה

שלא טבל, (ואולי גם לא מל ע"ש), א"כ אין ראיה כלל שמי שבאמת כוונתו להתגייר ולהסתופף תחת כנפי השכינה, אלא שלא קיבל עליו כל התורה שאינו גר. אבל לעיקר הענין כתב האחיעזר דכיון דקבלת מצות מעכב, בודאי בעינן שיקבל עליו כל המצות. אלא שיש להסתפק אם אינו מקבל דקדוק אחד מד"ס, דאפשר דמה"ת הוי גר כיון דקבל עליו כל מצות שבתורה, ואולי כיון דמילי דרבנן אתנייהו בלא תסור הוה כמתנה על ד"ת וצ"ע.

אם לא קבלה משום שחושבת שאין זה אסור

וכן באמת נקטו רוב הפוסקים שקבלת כל המצוות מעכב בגירות, אבל א"כ הדרא קושיא לדוכתיה מההיא מעשה דהלל הזקן.

וראיתי בספר משנת הגר (פרק יח) שרצה ליישב הסוגיא על פי דברי האגר"מ (שם). דיעוין שם שדן בגירות שהתגיירה בלי כוונה לשמור על עניני צניעות. וכתב האגר"מ שהוברר הדבר שבשעת הגירות היתה כוונתה רצויה וכנה לקבל עליה כל התורה כולה, אלא שראתה שגם בנות ישראל לובשות בגדים שאינם צנועים, ולכן חשבה שאין זה אלא חומרא בעלמא, ולכן פסק האגר"מ שגירותה כשרה, שאם תלמד ותבין אח"כ שבאמת יש איסור בלבוש לא צנועה, בוודאי תקבל עליה גם את זה. ולפי"ז מיושב ההיא דהלל, דשם הגוי חשב שאין תושבע"פ, וחכמים המציאו את זה, א"כ הרי דעתו לקבל כל התורה כולה, אלא שחשב בטעות שאין זה חלק מן התורה, א"כ אין חסרון בקבלת מצוות שלו. אלא דהוקשה לרש"י שאע"פ שהגירות תכיפה, אבל איך גייר אותו, ע"ז תי' שסמך על חכמתו שיוכל לשכנע אותו שגם תושבע"פ הוי חלק מן התורה, ודו"ק.

[ג]

מילת הגר

קיום מצות מילה או הכשר גירות

גר הבא לגייר צריך מילה, טבילה וקבלת מצוות, ודנו האחרונים בגדר מילת הגר האם ישנו משום מצות מילה של ישראל, או אינו אלא הכשר גירות.

הצפנת פענח (פרק י"ג איסורי ביאה) רצה להוכיח מלשון הברכה שאינו רק הכשר גירות, שהרי הנוסח הוא למול את הגרים וכו' שאלמלא דם ברית לא נתקיימהו שמים וארץ, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, משמע שבמילת גר מתקיימת מצות מילה על כל סגולותיה כמו במילת ישראל. אמנם מהא דאין חוזרין על ציצין שאין מעכבין, רצה להוכיח שאין זה מדין מצות מילה, אלא הכשר גירות ולכן אין דין של זה קלי ואנוהו.

ויש שרצו לדחות הראיה, שאף אם נאמר שהוא מטעם מצות מילה, אבל אם זה קלי ואנוהו הוי מצוה כללי, י"ל שקודם הגירות אינו מצווה עליו. ומה שהביא הצפנת פענח מנוסח הברכה, עי' בשו"ת דבר אברהם (ח"ב סי' כה) שאדרבה משם מבואר שאין כאן מצות מילה, שהברכה שאינו אלא ברכת השבח על ענין המילה.

הקטרת קטורת

בספר משנת הגר (עמ' שנו) רצה לומר שיהיה נ"מ בזה למה שכתב מהרי"ל (ריש הלכות מילה) שגדול מצות בעל הברית ממצות המוהל, מפני שרגליו נדמו למזבח כאילו מקטיר קטרת לשמים. ומאותו טעם כתב רבינו פרץ ע"ה שאין כופלין לתת בניו לבעל ברית אחד פעמים ושלוש, רק לכל בן בורר בעל ברית אחר, משום דאיתמר פ"ק דיומא כהן שהקטיר קטרת פעם אחת לא שינה עוד לעולם, מפני שהקטרת היה מעשיר. דכתיב ישימו קטורה באפך וסמך ליה ברך ה' חילו (דברים לג, י - יא), לפיכך בכל פעם היו מעשרין כהן אחר. אז אם נאמר שגם במילת גירות ישנו מצות מילה יש גם הסגולה שזה מעשר, אבל אם אין כאן אלא הכשר גירות אינו מעשר.

[ד]

גר שאינו יכול למול

נכרת הגיד

האחרונים דנים באריכות בגר שמסיבות רפואיות אינו יכול למול, האם יכול להתגייר. והנה נחלקו הראשונים בגר שנכרת לו הגיד, האם יכול להתגייר, הטור (יו"ד רסח) מביא בשם הרא"ש שאם נכרת הגיד אין מילתו מעכבתו מלהתגייר, וסגי ליה בטבילה מידי דהוי אאשה שנכנסת תחת כנפי השכינה בטבילה לבד. וכך נפסק להלכה (שו"ע יו"ד רסח, א) וז"ל ואם נכרת הגיד, אין מילתו מעכבת מלהתגייר וסגי ליה בטבילה. ויש שרצו לומר שגוי שסכנה לו למול הוא כאילו נכרת לו הגיד.

אבל עי' בשו"ת אחיעזר (ח"ד סי' מה) שדוחה זה בשתי ידיים, שמי שנכרת לו הגיד הוא כאשה שאין לו ערלה כלל, אבל מי שיש לו ערלה, אע"פ שמחמת סכנה א"א לו למול, אינו גר עד שימול שחסר לו הכשר הגירות. ועי"ש שכן פסק לגבי גר שמתו אחיו מחמת מילה שא"א לו להתגייר.

ובשו"ת שרידי אש (ב, סו) רצה להוכיח מסתימת הראשונים שדיברו מנכרת הגיד ולא דיברו ממי שהוא חולה ויש סכנה למולו, מבואר שדעתם שאין לדמותו למי שנכרת גידו, דהתם הטעם הוא כיון שאין לו ערלה הוא דומה לאשה דסגי לה בטבילה לחוד, משא"כ מי שיש סכנה למולו, שהוא ערל גמור ואסור לאכול בתרומה לפי שיטת רוב הפוסקים שמי שמתו אחיו מחמת מילה דינו כערל ואסור לאכול בתרומה, כמבואר בריש פ' הערל (יבמות ע, א הערל וכל הטמאים לא יאכלו בתרומה כו'), ברש"י ותוס' שם.

סדר מילה וטבילה

כידוע נחלקו הראשונים האם הסדר של מילה ואח"כ טבילה מעכב. הגמ' (יבמות מז, ב) אומרת דלאחר שנתרפא מהמילה מטבילין אותו מיד, וכתבו התוס' שמכאן משמע שהמילה חייב להיות קודם הטבילה, (דאל"ה למה אינו טובל ראשון ואח"כ מל) וכדאמר אין גר עד שימול ויטבול, אבל הקשה מהא דאמר בהערל (עח, א) מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה, ותי' הר"י דשאני התם דאכתי לא חזי למילה.

טובל ושרץ בידו

ועי' בחידושי הריטב"א ונמו"י (שם) שמסכימים עם תוס' ומסבירים דכשהוא ערל אין טבילה מועלת משום דהו"ל כטובל ושרץ בידו ואפילו בדיעבד מעכב. עי"ש שכתבו דהוי ליה כלוקח כלים מן הגוים שצריכים להגעיל ולהטביל הגעלה קודמת, ואע"ג דהתם בדיעבד אם הקדים טבילה יצא **שאני הכא** **טומאת ערלות טומאה גמורה**.

ולפי"ז כתב השרידי אש הרי שיש לערלה טומאה מצד עצמה, ואעפ"י שנכרי אינו מחוייב במילה אם אינו רוצה להתגייר, מ"מ נחשבה ערלתו לטומאה, ולכן אין לומר שנכרי שיש סכנה במילתו אינו נחשב לערל, שבוודאי הוא ערל כל זמן שלא נתגייר, והגירות עצמה אינה מתקיימת אלא במילה וטבילה.

הרמב"ן חולק על תוס' וס"ל שבדיעבד אם טבל ואחר כך מל הרי זה גר, דלא שנא מילה וטבילה ולא שנא טבילה ומילה.

אונס לאו כמאן דעביד

ממשיך השרידי אש שאע"פ ש"אונס רחמנא פטריה", בנכרי אין זו מצוה אלא היא מתנאי הגירות, שבלא קיום תנאים אלו אינו נכנס לכלל ישראל. וכלל הוא בדינו דיני תנאים שאנו אומרים אונסא כמאן דלא עבד, אבל אין אנו אומרים אונסא כמאן דעבד.

עוד הוכיח השרידי אש מכריתות (ט, א) שאמרינן התם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים. ופריך אלא מעתה האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים, ומשני אמר קרא לדורותיכם, שמקבלים גרים גם בזמן הזה. וקשה, ל"ל להביא ראיה מפסוק, והרי בזמן הזה אי אפשר להביא קרבן וממילא פטור מקרבן, אלא ע"כ דלא מהני מה שאי אפשר להביא קרבן, ולכך צריך קרא לדורותיכם דמהני גם בלא קרבן, וא"כ גם במסוכן במילה אין לגיירו אעפ"י שאי אפשר למולו מצד סכנה.

האם מותר לגוי לסכן עצמו בשביל קיום מצוות

בנידון הנ"ל עדיין יש להסתפק האם מותר לו לגר לסכן עצמו בשביל להתגייר, דבישראל הרי כתיב וחי בהם ולא שימות בהם אבל בב"נ לא, ואפילו אם נאמר שמחויב למסור נפשו כדי שלא לעבור על מצוות ה' (עי' לקמן) אבל כאן הרי אינו מחויב להתגייר, א"כ לכאורה אין לו היתר למסור נפשו.

אבל ראיתי בשם ספר דרך פיקודיך (בעל הבני יששכר) שכתב שמותר לב"נ לסכן עצמו במילה של גירות, דקבלת הגירות אינו כמצוה ככל המצוות, שהרי משנה הוא בכך את כל מהותו וזוכה לחיי נצח וכדאי הן כל חיי העולם הבא לסכן נפשו עליו.

ועי' בספר פנים יפות (שמות יח) שהק' על מה שאמרו (סנהדרין צד, א) עה"פ ויחד יתרו, שהעביר חרב חדה על בשרו דהיינו שנמול, מהא דאמרו חז"ל (יבמות עב, א) שלא מלו ישראל בניהם במדבר מפני שלא נשבה להן רוח צפונית מפני ענן הכבוד, א"כ איך מלה עצמו. ואם נאמר שמותר לו לב"נ לסכן עצמו בשביל מילת גירות נחא. ועי"ש שתי' שיתרו שהיה חוץ לענן הכבוד, נשבה לו רוח צפונית, והיינו דכתיב ויבואו האוהלה.

וכעין זה הק' בפנים יפות (דברים כט, י) איך קיבל משה גרים, כדכתיב מחוטב עציץ עד שואב מימך, כיון דקי"ל (יבמות מו, א) דאינו גר עד שימול ויטבול ובמדבר לא מלו א"כ נכרים היו, ותי' אף שישראל לא מלו מפני חשש סכנת נפשות שלא נשבה להם רוח צפונית, אף דדבר רחוק הוא שלא יתרפא בשביל זה, אלא דאין הולכין בפקוח נפש אחר הרוב ודוחה ספק פקוח נפש שבת וכל המצות, מטעם שאחז"ל (יומא פה, ב) אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, וזה שייך בישראל אבל הנכרים שבאו להתגייר היו יכולין להכניס עצמן בספק סכנה כדי שיתגיירו ויקיימו כל המצות.

למה תמר לא הגידה

כדברי הפנים יפות כתב ג"כ המשך חכמה (דברים לד) והסביר שלפני מ"ת היה מותר לסכן עצמו למצוות, ולכן משה רבינו הרג איש המצרי שהכה עברי, אע"פ שהסתכן עצמו והכניס עצמו לספק מיתה עבור זה, אבל אחרי מתן תורה, יש חוק ומשפט ואסור להסתכן עבור זה. אבל בן נח מותר ליהרג על מצוות שאין צריך ליהרג עליהן, ולכן בתמר (בראשית לח, כה) כתיב "היא מוצאת", ולא רצתה להלבין פני אדם.

אבל שיטת מהרי"ט הובא בספר פרשת דרכים (דרוש ב) שאפילו למ"ד שישראל יכול לסכן עצמו בשיל עשיית המצוות ב"נ אסור.

לפנ"ע בנתינת אבמה"ח לגוי מסוכן

בעיקר הנידון האם ב"נ חייב למסור עצמו בשביל עשיית המצוות, דנו בזה האחרונים. דידועים הם קושיית השאגת אריה למה צריך קרא לרבות אבמה"ח לב"נ הרי בכל אבמה"ח יש בשר ושיטת הרמב"ם שב"נ חייב על משהו, ותי' הגרע"א דנפקא מינה באיסור אבר מן החי כגון בבן נח האוכל איסור משום פיקוח נפש, וקיי"ל שמאכילין אותו הקל הקל תחילה, ומשום איסור אבר מן החי עדיף שיאכל בשר מן החי, שיש עליו רק איסור אחד, משיאכל אבר מן החי שיש בו משום שני איסורים, וכן תירץ בשו"ת חת"ס (יו"ד, ע).

וכתב הגרע"א שאביו השיב על תירוץ זה שלכאורה אין היתר לבן נח לאכול איסור משום פיקוח נפש, דרק בישראל נאמר "וחי בהם" דדרשינן ולא שימות בהם ולא בבן נח, ואמר הגרע"א דעדיין יש נ"מ היכא שהגוי כופה על הישראל להושיט לו את האיסור, דאז יש לו לתת לגוי את הבשר ולא האבר מן החי כדי למעט באיסור לפני עור.

ומה שנשאו ונתנו בדבר זה תמוה מאוד, שלכאורה נעלם מגאונים אלו דברי התוס' (סנהדרין עד, ב), דהנה בגמ' שם בעי אם בן נח מצווה על קידוש השם, והקשו בתוס' הרי גם ישראל היה מצווה למסור את נפשו על כל המצוות אי לאו קרא דוחי בהם, ונכרי שלא נאמר בו וחי בהם לכאורה חייב למסור את נפשו, ותירצו שיש לומר להיפך, שרק מאחר ומצינו שישראל מחויב למסור את הנפש על ג' עבירות החמורות בעינן את הפסוק דוחי בהם שלא נלמד שבכל העבירות ג"כ יהרג ואל יעבור. והנה אנן קיי"ל דעכו"ם אינו

מצווה על קידוש השם (כמבואר ברמב"ם מלכים י, ב) ונמצא לדברי התוס' דכל שכן דאין עכו"ם מצווה למסור את הנפש על שאר מצוות, שהרי לא נצטווה על קידוש השם וגם א"צ לקרא דוחי בהם, וצ"ע. וצ"ל שיש לחלק בין אנס לחולי, שרק באנס אינו מחויב למסור נפשו, אבל להציל עצמו מחולי אולי מחויב, שאין זה נקרא אונס.

וכ"כ במנ"ח (רצו, ג) לחלק בין אנס לחולי, דאפילו אם אין ב"נ מחויב למסור נפשיה על קידוש ה', אבל היכא שהוא חולה אסור לו לאכול אבמה"ח כדי לפקח נפשיה. ועי"ש שמוכיח את זה מדברי הרמב"ם, דהנה כתב הרמב"ם (יסודי התורה ה, ו) וז"ל כענין שאמרו באונסין כך אמרו בחלאים כיצד מי שחלה ונטה למות ואמרו הרופאים שרפואתו בדבר פלוני מאיסורין שבתורה עושין ומתרפאין בכל איסורין שבתורה במקום סכנה חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכת דמים שאפילו במקום סכנה אין מתרפאין בהן. ואם עבר ונתרפא עונשין אותו בית דין עונש הראוי לו. ואילו בהל' מלכים (פ"י ה"ב) כ' וז"ל בן נח שאנסו אנס לעבור על אחת ממצותיו מותר לו לעבור, אפילו נאנס לעבוד ע"ז עובד, לפי שאינן מצווין על קדוש השם. ולא כ' שגם לענין חולי אין לו לקיים המצוה, משמע שלגבי חולי אין היתר לב"נ לפקח נפשו במאכלות אסורות.

מי שעבר היכא שהיה מחויב למסור נפשו

ויסוד לזה מה שהרמב"ם מחלק בין אנס לחולי לגבי ג' עבירות החמורות. שלענין ג' העבירות החמורות כתב (פ"ה מיסודי התורה הל' ד) וז"ל וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג הרי זה מחלל את השם, ואם היה בעשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברכים, ובטל מצות עשה שהיא קידוש השם, ועבר על מצות לא תעשה שהיא חלול השם, **ואעפ"כ מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין** אפילו הרג באונס, שאין מלקין וממיתין אלא לעובר ברצונו ובעדים והתראה וכו'.

ואילו לגבי חלאים כ' (שם הל' ו) כענין שאמרו באונסין כך אמרו בחלאים כיצד מי שחלה ונטה למות ואמרו הרופאים שרפואתו בדבר פלוני מאיסורין שבתורה, עושין ומתרפאין בכל איסורין שבתורה במקום סכנה **חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכת דמים, שאפילו במקום סכנה אין מתרפאין בהן, ואם עבר ונתרפא עונשין אותו בית דין עונש הראוי לו.**

וכבר מסבירים האחרונים (עי' בשו"ת חמדת שלמה או"ח סי' לח) שהיכא שיש אנס שמכריח אותו לעבור העבירה אף בג' העבירות החמורות הוא פטור, שמעשה הנעשה באונס אינו מעשה עבירה. אבל בחולי הוא זה שהחליט לעבור על העבירה, אע"פ שעשהו כדי לפקח נפשו. אז בג' עבירות שאין היתר של "וחי בהם", ואין עליו שם אונס, מתחייב בנפשו.

ולפי"ז מובן החילוק בב"נ בין חולי לאנס, דרק באנס פטור הגוי, דזה יודעים מסברא משום שהוא אנוס, אבל בחולי שכבר הוכחנו שאין עליו שם אנוס ממילא הוא חייב, שאצלו לא נאמר ההיתר של "וחי בהם".